

ПРИТОНОУТРИМАННЯ: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ

У статті, на підставі визначення етимологічного походження терміна «притон» та тих юридичних ознак, які в нього вкладаються практикою протидії злочинності, зроблено висновок, що під притоном, в кримінально-правовому значенні, слід розуміти обстановку вчинення умисних злочинів протиправного (наркопритон) або аморального (притон розпусти) характеру, що представляє собою певне приміщення, яке систематично (неодноразово) використовується з кримінально протиправною або аморальною метою на засадах конспірації власниками або іншими особами, що користуються ним на законних підставах, в результаті чого здійснюється посягання на громадський порядок, суспільну моральність або здоров'я населення.

Ключові слова: притон, притон розпусти, наркопритон, житло або інше володіння особи, спеціальна конфіскація.

In the article, on the basis of determination of the etymological origin of the term "den" and those legal features which are involved of the crime-fighting practice, it is concluded that den is the situation of commitment a premeditated crime of illegal (drug den) or immoral (a house of prostitution) character, that is a certain room which is systematically (repeatedly) used for criminal or immoral purposes on a conspiracy basis by owners or other people, who use them on legal grounds, resulting in breach of public order, public morality or public health.

Key words: den, the house of prostitution, drug den, dwelling or other person's possession, special confiscation.

В статье, на основании установленного этимологического происхождения термина «притон», и тех юридических признаков, которые в него вкладываются практикой противодействия преступности, сделано вывод, что под притоном, в уголовно-правовом значении, следует понимать обстановку совершения умышленных преступлений протиправного (наркопритон) или аморального (притон разврата) характера, представляющую собой определенное помещение, которое систематически (многократно) используется с уголовно-противоправной или аморально целью в условиях конспирации собственниками помещения или другими лицами, которые пользуются помещением на законных основаниях, в результате чего осуществляется посягательство на общественный порядок, общественную моральность или здоровье населения.

Ключевые слова: притон, притон разврата, наркопритон, жилище или иное владение лица, специальная конфискация.

Вступ. Аналіз змісту діючого кримінальний закон України дає можливість зробити висновок, що в ньому міститься три самостійні склади злочину, в яких передбачається відповідальність за суспільно небезпечні діяння, вчинені в умовах притону: ст. 302 КК України «Створення або утримання місць розпусти і звідництва», ст. 317 КК України «Організація та утримання місць для

незаконного вживання, виробництва та виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», ст. 322 КК України «Незаконна організація або утримання місць для вживання одурманюючих засобів». При цьому перше з вказаних кримінальних правопорушень – притон розпусти – відноситься до злочинів проти громадського порядку та моральності (Розділ XII Особливої частини КК України), а два останніх – наркопритон – до діянь, які посягають на встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів (Розділ XIII Особливої частини КК України). Суспільна небезпека притонуутримання полягає в тому, що організація або утримання притону, як правило, супроводжується вчиненням значної суспільно небезпечних діянь. Сюди, перш за все, відносяться злочини, пов'язані з наркотиками, а також схиляння неповнолітніх до вживання наркотиків, залучення їх у вчинення антигромадських дій і злочинів, приховування злочинів і слідів злочинної діяльності, насильницькі дії сексуального характеру, зараження венеричною хворобою або ВІЛ-інфекцією і т.п. Притон – це завжди детермінант злочинності, осередок, до якого тягнуться зв'язки між різними за своєю природою злочинами. Крім того, існування притону в житлі або іншому володінні особи ускладнює процес документування протиправних або антисоціальних діянь та, як результат, виявлення та розкриття кримінальних правопорушень, оскільки законом забезпечується недоторканність житла або іншого володіння особи.

Виклад основного матеріалу. Етимологічний аналіз походження терміна «притон» сходить до таких слів російської мови як гавань, пристань, тобто місця, пристосовані для їх більш ефективного використання. На підставі аналізу кримінологічного та кримінально-правового змісту поняття «притон» можна зробити загальний висновок, що під притоном, в кримінально-правовому значенні, слід розуміти обстановку вчинення умисних злочинів протиправного (наркопритон) або аморального (притон розпусти) характеру, що представляє собою певне приміщення, яке систематично (неодноразово) використовується з кримінально протиправною або аморальною метою на засадах конспірації власниками або іншими особами, що користуються ним на законних підставах, в результаті чого здійснюється посягання на громадський порядок, суспільну моральність або здоров'я населення.

Таким чином, притону, як кримінально правовому поняттю, притаманні наступні ознаки.

По-перше, притон – це факультативна ознака об'єктивної сторони кримінального правопорушення, яка пов'язується з обстановкою вчинення кримінально протиправного діяння. Відповідно до положень кримінально-

правової доктрини, яка досліджує склад кримінального правопорушення та його ознаки – обов’язкові та факультативні, обстановка вчинення кримінального правопорушення – це сукупність конкретних об’єктивних обставин, умов, в яких кримінально протиправне діяння може бути вчинене [1, с. 47]. Слід наголосити, що кримінально правове значення має лише та обстановка, яка вказана в диспозиції кримінально-правової норми. Обстановка, при конструюванні ознак об’єктивної сторони складу кримінального правопорушення, законодавцем використовується в якості основної (конструктивної), кваліфікуючої або привілейованої ознаки. В злочинах, пов’язаних з притонуотриманням, обстановка вчинення діяння виступає в якості конструктивної ознаки, встановлення якої в конкретному суспільно небезпечному діянні є обов’язковою умовою для його кваліфікації як кримінального правопорушення.

По-друге, під такою обстановкою вчинення кримінального правопорушення слід розуміти тільки певне приміщення, яке обладнане або пристосоване під наркопритон або притон розпусти. У першу чергу до таких приміщень відноситься житло або інше володіння особи. Насамперед, зазначимо, що поняття «житло», «інше володіння особи» не мають своєї легальної дефініції в КК України, їх зміст визначається лише в теорії кримінального права та у правозастосовній практиці. Традиційно поняття «житло», «інше володіння особи» по-різному визначаються вченими-криміналістами. Зокрема, під житлом окремі науковці пропонують розуміти «...призначене для постійного проживання людини приміщення (або вказаного призначення будинок), в якому відокремлено протікає її особисте життя» [2, с. 69]. Запропоноване визначення навряд чи можна визнати вдалим, оскільки воно, крім прямої вказівки на форми житла (приміщення для проживання або будинок), містить таку характеристику як «місце протікання особистого життя», що не може бути юридично однозначно чітко визначеною. Інший підхід запропоновано дослідником Г. Ю. Руновим, який зазначає, що житло – це «...житловий будинок із усіма житловими та нежитловими приміщеннями, що утворюють із таким будинком нерозривне ціле або мають із ним одну (або більше) капітальну стіну, ізольоване приміщення у житловому будинку, а також інші приміщення, призначені для задоволення тимчасової потреби людини у житлі, для постійного або тимчасового проживання в них незалежно від придатності до проживання та від належності до житлового фонду України» [3, с. 71]. Таке визначення уявляється більш поміркованим і системним, оскільки воно охоплює як спеціально-технічні характеристики приміщень (цілі призначення приміщень, наявність капітальних стін тощо), поряд з якими

використовуються соціально-побутові властивості останнього (задоволення потреб людини; залежність (незалежність) від придатності до проживання) та юридичні ознаки (віднесення (не віднесення) діючим законодавством до житлового фонду України). В кримінально-правовій доктрині отримало поширення наступне визначення житла, яке було сформульоване авторами підручника з кримінального права, які є представниками київської школи права: «Житло – це житловий будинок, квартира, будь-які будівля, приміщення, які призначені для постійного чи тимчасового проживання в них. Житлом мають визнаватись залізничні вагони, причеи до транспортних засобів, каюти на річкових чи морських судах, призначені для проживання в них протягом певного часу людей. При цьому немає значення, чи є зазначені предмети власністю особи, чи знаходяться у її володінні або користуванні» [6, с. 454]. Запропоноване визначення має суттєвий недолік, оскільки воно містить достатньо широке трактування форм житла шляхом віднесення до останнього вагонів, причепів до транспортних засобів, каюти суден тощо. При такому підході автори підручника висловлюють позицію стосовно житла, недоторканність якого гарантується державою, натомість житло як ознака притулку повинно аналізуватися з інших правових позицій. Слід враховувати, що житло в кримінальному праві набуває різного значення в залежності від характеру вчинення кримінально протиправних діянь, тому категорія «житло» використовується в наступних випадках: по-перше, кримінальне право, гарантуючи недоторканність житла та іншого володіння особи, передбачає відповідальність за порушення недоторканності житла (наприклад ст. 162 КК України); по-друге, житло нормативно закріплюється як місце вчинення кримінального правопорушення (наприклад, ч. 3 ст.ст. 185, 186, 187 КК України); по-третє, кримінальне право передбачає відповідальність за неналежне (тобто з протиправною або аморальною метою) використання житла, яке може розглядатися як обстановка вчинення злочину (ст.ст. 302, 317, 322 КК України, в яких і передбачається відповідальність за притонуотримання). Таким чином, визначення житла та іншого володіння особи безпосередньо залежить від тієї ролі, яку воно відіграє в процесі конструювання складу злочину.

По-третє, суб'єктами вчинення притонуотримання виступають власники або особи, які користуються приміщеннями на законних підставах. Відсутність законних підстав для користування відповідним приміщенням – право власності, договір оренди тощо, виключає можливість кваліфікації діяння як притонуотримання.

По-четверте, притон пристосовується для надання відповідних послуг іншим особам, тобто тим, хто не є членом сім'ї власника або законного користувача приміщення. Відповідно, якщо члени сім'ї або близькі родичі або інші особи, які постійно або тимчасово проживають в певному приміщенні, використовують останнє в якості наркопритону або притону розпусти, вони несуть відповідальність за іншими статтями кримінального закону, які пов'язані з відповідальністю за притонуутримання.

По-п'яте, притон використовується з кримінально-протиправною метою систематично (два та більше рази). Разове використання приміщення передбаченою законом кримінально протиправною або аморальною метою не створює підстав для відповідальності за притонуутримання.

По-шосте, діяльність притонуутримувача заподіює шкоду громадському порядку, суспільній моральності або здоров'ю населення [5, с. 356-360].

По-сьоме, зазвичай притони функціонують на засадах конспірації, коли їх протиправний або аморальний характер прикривається ознаками легальної діяльності або буденного життя [6].

Проведений аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак складів злочинів, які є підставами для кримінальної відповідальності за притонуутримання, дає підстави для висновку, що в цих складах злочинів існує значна кількість ознак, які за своїм змістом співпадають між собою і тому три склади злочинів можуть бути об'єднані в одну статтю кримінального закону з назвою «Створення та утримання притону». Цю статтю доцільно розмістити в розділі XII Особливої частини КК України, оскільки склади злочинів, які містяться в ній, посягають на громадський порядок, який не допускає аморальне та протиправне використання житла або іншого володіння особи. В цій статті частина перша та друга мають містити основний склад злочину: створення та утримання притону, різниця між якими проводиться по ознаках мети створення притону: в частині першій слід передбачити відповідальність за організацію та утримання місць розпусти, а в частині другій – організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або одурманюючих засобів. Частина третя такої статті повинна містити вказівки на кваліфікуючі ознаки притонуутримання, до яких слід віднести вчинення діяння повторно, з корисливих мотивів, групою осіб або із залученням неповнолітньої особи. Реалізація зазначеної пропозиції дасть можливість об'єднати три самостійні статті в одну, що позитивно відобразиться як на структурі Особливої частини КК України, так і на практиці застосування кримінально-правових положень, які орієнтовані на протидію притонуутриманню.

Окремої уваги вимагає практика застосування кримінально-правових норм як в частині особливостей кваліфікації, так і застосування окремих кримінально-правових заходів. В результаті проведеного дослідження підсумкових судових рішень, винесених судами Херсонської, Миколаївської та Одеської областей з 2015 по 2018 роки, встановленні наступні особливості вчинення злочинів, пов'язаних з притонотриманням. По-перше, самостійно ці злочини не практиці не зустрічаються і має місце реальна сукупність з іншими злочинами. По-друге, в більшості випадків вони вчиняються групою осіб. По-третє, вирок, які ухвалюються за утримання наркопритонів є суттєво більш суворими аніж за утримання притонів розпусти. По-четверте, жодний з досліджених вироків за вказані роки не містив застосування спеціальної конфіскації житла, яке використовувалась під притон, хоча ч. 1 ст. 96-1 КК України таку можливість для суду передбачає [7].

Висновки. Проведене дослідження підстав кримінальної відповідальності за притонотримання приводить до висновку про доцільність об'єднання складів злочинів, передбачених статтями 302, 317, 322 КК України в одну статтю, що дозволить оптимізувати нормативне закріплення кримінальних правопорушень і, як результат, створить передумови для ефективної протидії діянням, що вчиняються в умовах протиправного або аморального використання приміщень. Особливої уваги вимагає необхідність застосування спеціальної конфіскації приміщень, що використовуються в якості наркопритонів або притонів розпусти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Козаченко О.В., Мусиченко О.М. Кримінальне право України: Загальна частина : конспект лекцій – довідник. Миколаїв: Іліон, 2017. 298с.
2. Ільченко С. Визначення поняття житла. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 6. С. 64-72.
3. Рунов Г. Ю. До проблеми визначення поняття «житло» у кримінальному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 68-79.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального Кодексу України / [За заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка]. К.: Дакор, 2008. 1023с.
5. Козаченко О.В. Деякі питання реформування кримінального законодавства щодо злочинів проти здоров'я населення. *Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць*. 2003. С.356-360.
6. Козаченко А.В. Наркотизм и организованные формы транснациональной преступности на юге Украины. *Интернет-портал «Мир против организованной преступности и коррупции»*. URL: www.inter.criminology.org.ua (дата звернення: 20.09.2019)
7. Козаченко О.В. Спеціальні кримінально-правові заходи. *Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць*. 2013. Вип. 49. С. 209-218.